

सर्वोच्च अदालत, एक न्यायाधीशको इजलास

माननीय न्यायाधीश श्री प्रकाश वस्ती

फैसला

०७०-WO-०१८०

विषय :- उत्प्रेषण ।

जिल्ला बारा, धर्मनगर गा.वि.स. वडा नं. ९ सितलपुर टोल बस्ने

रामनारायण साह कानू ----- १ निवेदक

जिल्ला बारा, महेशपुर गा.वि.स. वडा नं. ६ बस्ने वीरेन्द्रकुमार यादव ----- १

विरुद्ध

जिल्ला बारा, धर्मनगर गा.वि.स. वडा नं. २ बस्ने बिन्दवा अहिरनी -----१

तहसिल शाखा, बारा जिल्ला अदालत, कलैया ----- १ विपक्षी

बारा जिल्ला अदालत, कलैया ----- १

पुनरावेदन अदालत हेटौँडा ----- १

मालपोत कार्यालय बारा, कलैया ----- १

नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १०७ (२) बमोजिम पेश हुन आएको प्रस्तुत रिट निवेदनको संक्षिप्त तथ्य एवं आदेश यस प्रकार छ :-

हामीमध्ये म रामनारायण साह कानूसँग विपक्षी बिन्दवा अहिरनीका सगोलका पति रामनारायणप्रसाद यादवले सगोलको छोरा लक्ष्मीप्रसाद यादवलाई साक्षी राखी घरखर्च गर्न

भनी रु.१,६०,०००/- अक्षरेपी एकलाख साठी हजार रुपैया ऋण लिई २०६४ साल माघ मसान्तसम्मको भाखा राखी मिति २०६४।५।८ मा कपाली तमसुक गरी दिनु भएको थियो । भाखाभित्र साँवा व्याज नबुझाउनु भएपछि म रामनारायण साह कानू र प्रतिवादी रामनारायणप्रसाद यादव बीच लेनदेन मुद्दा चली मिति २०६६।२।२१ मा साँवा व्याज समेत भरी पाउने गरी भएको फैसला अन्तिम भयो ।

म रामनारायण साह कानूले साँवा, व्याज, कोर्टफी समेत फैसलाबमोजिम बिगो भरी भराउका लागि प्रतिवादीका सगोलकी श्रीमती बिन्दवा अहिरनीका नाउँका जिल्ला बारा, धर्मनगर गा.वि.स. वडा नं. १ कि.नं. ३१३ को ज.वि. ०-३-१२^{१/२}, ऐ.कि.नं. ३१५ को ज.वि. ०-२-८, ऐ. कि.नं. १०८ को ज.वि. ०-४-० ऐ. वडा नं. ३ कि.नं. ८२९ को ज.वि. ०-०-१०, ऐ. कि.नं. ८३१ को ज.वि. ०-३-०, ऐ. कि.नं. ८३५ को ज.वि. ०-३-१८, ऐ. कि.नं. ८३७ को ज.वि. ०-१-६, ऐ. कि.नं. ८३९ को ज.वि. ०-३-१०, ऐ. वडा नं. ६ कि.नं. २२१ को ज.वि. ०-१-७, ऐ. वडा नं. ४ कि.नं. ३७२ को ज.वि. ०-२-१४, ऐ. वडा नं. २ कि.नं. ११८ को ज.वि. ०-०-८-१०, ऐ. कि.नं. १२२ को ज.वि. ०-०-७-१०, ऐ. कि.नं. ४९४ को ज.वि. ०-४-२^{१/२}, ऐ. कि.नं. ४९८ को ज.वि. ०-१-८, ऐ. वडा नं. ४ कि.नं. ४११ को ज.वि. ०-२-६, ऐ. वडा नं. २ कि.नं. ४७६ को ज.वि. ०-३-५ देखाएको थिएँ । ती जग्गाहरू रोक्का राखी फैसला कार्यान्वयन गर्न प्रारम्भ भएको थियो ।

विपक्षी बिन्दवा अहिरनीले रोक्का रहेको जग्गा फुकुवा गरी पाउँ भनी बारा जिल्ला अदालतमा निवेदन गर्दा मिति २०६८।१।२२ मा निवेदन साथ दाखिला भएको प्रमाणमा जग्गा उल्लेख नभएको र प्रस्तुत लेनदेनको बिगो मुद्दाको प्रतिवादीको एकासगोलको श्रीमतीको नाम दर्ता भएकोले निवेदन मागबमोजिम फुकुवा गर्न मिलेन, निवेदन कानूनबमोजिम गर्नु भनिएको आदेश अन्तिम रहेको छ । विपक्षी बिन्दवा अहिरनीले पुनः मेरो जग्गा बाहेक गरी फुकुवा गरी ऋणीको जग्गाबाट फैसला कार्यान्वयन गरी पाउँ भनी निवेदन गर्दा ऋणीको जग्गा नदेखाउनु भएकोमा मिति २०६९।५।१८ मा आदेश हुँदा यसभन्दा पूर्व यिनै निवेदिकाले

निवेदनमा उल्लिखित जग्गा फुकुवा गरी पाउँ भनी दिएको निवेदनमा फुकुवा गर्न मिलेन, कानूनबमोजिम गर्नु भनी सेस्तेदारज्यूबाट मिति २०६८।१।२२ मा आदेश भएको र सो आदेशलाई यी निवेदिकाले कुनै चुनौती दिन नसकी अन्तिम रुपमा रहेको हुँदा पुनः सोही रोक्का रहेको जग्गा फुकुवा गरी पाउँ भनी माग गरेको देखिँदा फुकुवा गर्न मिलेन कानूनबमोजिम गर्नु भनियो ।

तत्पश्चात लिलाम हुँदा वीरेन्द्रकुमार यादवले सम्पूर्ण कानूनी प्रक्रिया पूरा गरी रामनारायण साह कानूको जम्मा बिगो रू.२,४६,५६८।६७ बापतमा जिल्ला बारा, धर्मनगर गा.वि.स. वडा नं. २ कि.नं. ४९४ को ज.वि. ०-४-२^{१/२}, ऐ.ऐ. कि.नं. ४७६ को ज.वि. ०-३-५, ऐ.ऐ. कि.नं. ४९८ को ज.वि. ०-१-८ मध्ये दक्षिणतर्फबाट ज.वि. ०-०-१६^{१/२} समेत जम्मा ज.वि. ०-८-४ डाँक लिलाम सकार गरी लिएँ ।

तत्पश्चात विपक्षी बिन्दवा अहिरनीको पुनः निवेदन पर्दा “यसमा निवेदन नं. १५६७ मिति २०६९।६।१ को निवेदन व्यहोरा हेरियो । मिसिल संलग्न सर्वोच्च अदालतको २०४४ सालको दे.पु.नं. ६६९ को अपुताली हक कायम दर्ता मुद्दाको फैसला प्रतिलिपि र मालपोत कार्यालय बाराको दा.खा. निर्णय प्रतिलिपिबाट मिति २०६९।५।१९ मा लिलाम भएको जग्गाहरू निवेदिका बिन्दवा अहिरनीको अपुताली भै निजी आर्जनको देखिँदा त्यस्तो निजी आर्जनको सम्पत्ति निवेदकको लग्नेले खाएको ऋणमा लिलाम गर्न नमिल्नेमा लिलाम गरेको नमिलेको हुँदा मिति २०६९।५।१९ को लिलाम मुचुल्का निवेदन मागबमोजिम बदर गरी दिएको छ । साथै यसै लिलामी कारवाहीबाट निजी आर्जनको जग्गालाई बाहेक गरी फुकुवा गरी पाउँ भनी निवेदकले दिएको निवेदन नं. १०६९ मिति २०६९।५।१८ को निवेदनमा फुकुवा गर्न मिलेन भन्ने मिति २०६९।५।१८ को आदेश बदर माग गरी द.नं. १५६८ मिति २०६९।६।१ को निवेदनको हकमा हेर्दा यिनै निवेदिकाको नाउँको जग्गाहरू निजी आर्जनको भई लिलाम बदर हुने भएबाट निजी आर्जनको निवेदिकाको जग्गाबाट लिलाम कारवाही गर्न नमिल्ने हुँदा सो जग्गा फुकुवा गर्नुपर्नेमा नगरेको मिति २०६९।५।१८ को आदेश बदर

गरिदिएको छ । निवेदिकाको नाउँको जग्गाहरू लिलाम गर्न नमिल्ने हुँदा फुकुवा गरी दिनु” भनियो । सो उपर हाम्रो १७ नं. अनुरूप पुनरावेदन अदालत हेटौँडामा निवेदन पर्दा समेत बारा जिल्ला अदालतकै आदेश सदर गरियो ।

ऋण घरको मुख्य जनिफकार मानिस विपक्षी बिन्दवा अहिरनीका पति रामनारायण प्रसाद यादवले सगोलको छोरा लक्ष्मीप्रसाद यादवलाई किनारामा साक्षी राखी घरखर्च गर्न लिएको हो । ऋणी रामनारायणप्रसाद यादवको स्वर्गारोहण भैसकेको छ । ऋण तिर्नुपर्ने दायित्व विपक्षी बिन्दवा अहिरनीमा पनि सन्निहित हुनजान्छ । अंशवण्डाको १८ नं. ले लेनदेन व्यवहारको ८ नं. बमोजिम लगाएको ऋण सबै अंशियारलाई भाग लाग्छ । दण्ड सजायको २६ नं. ले धन खाँदा सँग बस्नेको जायजात गर्न मिल्छ । सम्मानीत सर्वोच्च अदालतले ने.का.प. २०६३ अङ्क ९ नि.नं. ७७६० पृष्ठ ११६९ मा प्रतिपादन गरेको लेनदेन व्यवहारको ८ नं. बमोजिम लगाएको ऋण सबै अंशियारलाई भाग लाग्छ भन्ने नजीर मौजुद छ । सगोलमा खाएको ऋण होइन भन्ने विपक्षी नं. १ को भनाई छैन । ऋणीको मृत्यु भैसकेको हुँदा आफूले तिर्नु नपर्ने जिकीर पनि निजको छैन । ऋण तिर्नुपर्ने दायित्व विपक्षी बिन्दवा अहिरनीमा आएको हुँदा अपुताली मुद्दाको जरियाबाट निजको नाउँको सम्पत्तिको स्रोत हेरेर ऋण तिर्नुपर्ने दायित्वबाट उन्मुक्ति दिन मिल्ने हुँदैन । विधि, विवेक र वस्तुपरक ढंगले हेर्दा ऋणीको मृत्यु भै ऋण तिर्नुपर्ने दायित्व विपक्षी बिन्दवा अहिरनीमा सरी निजलाई सूचना दिएको अवस्थामा नतिरेपछि तिर्नुपर्ने दायित्व भएको विपक्षी बिन्दवा अहिरनीको सम्पत्ति लिलाम गरेकोमा कुनै कानूनको त्रुटि छैन । आमाको नाउँको सम्पत्तिमा कपाली तमसुकमा साक्षी बसेको ऋणीको सगोलको छोरा लक्ष्मीप्रसाद यादवको पनि हक हुने कुरामा विवाद छैन । यसतर्फ दृष्टि नपुर्‍याई भएको आदेशहरू गलत रहेको प्रष्ट छ । लिलाम बदर गरी बिन्दवा अहिरनीले माइतीबाट प्राप्त गरेका अपुतालीका जग्गाहरू फुकुवा गर्ने आदेशहरू उत्प्रेषणको आदेशले बदर गरी मिति २०६९।५।१९ को डाँक लिलामी

मुचुल्काबमोजिम गर्नु भनी उपयुक्त आदेश जारी गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको रिट निवेदन ।

रिट निवेदकको तर्फबाट उपस्थित विद्वान बरिष्ठ अधिवक्ता हरिहर दाहाल र विद्वान अधिवक्ताद्वय युवराज भण्डारी र इन्द्रबहादुर अधिकारीले सगोलको अवस्थामा नै विपक्षीको पतिले लिएको ऋणका सम्बन्धमा विपक्षी बिन्दवा अहिरनीले स्वीकार गरी आउनु भएको छ । ऋणीको मृत्यु भैसकेको अवस्थामा ऋण तिर्नुपर्ने दायित्व विपक्षी बिन्दवा अहिरनीमा आएको हुँदा अपुताली मुद्दाको जरियाबाट निजको नाउँको सम्पत्तिको स्रोत हेरेर ऋण तिर्नुपर्ने दायित्वबाट उन्मुक्ति दिन मिल्ने हुँदैन । ऋणीको छोरा लक्ष्मीप्रसाद यादवसमेत साक्षीको रूपमा रहेको अवस्थामा यसतर्फ दृष्टि नपुर्‍याई भएका आदेशहरू गलत रहेका हुँदा बदर गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको बहस प्रस्तुत गर्नु भयो ।

विद्वान कानून व्यवसायीहरूले गर्नु भएको बहस सुनी मिसिल संलग्न सम्पूर्ण कागजातहरूको अध्ययन गरी हेर्दा निवेदकको माग दावीबमोजिम विपक्षीहरूका नाउँमा कारण देखाउको आदेश जारी गर्नुपर्ने अवस्था समेत छ, छैन सो सम्बन्धमा निर्णय दिनुपर्ने देखिन आयो ।

निर्णयतर्फ विचार गर्दा विपक्षी बिन्दवा अहिरनीको पतिले सगोलमा हुँदै आफ्नो छोरा समेतलाई साक्षी राखी ऋण लिएको र सो कुराको स्वीकारोक्ति विपक्षी बिन्दवा अहिरनीले गरी आउनु भएको छ । तर ऋण नतिर्दै विपक्षीको पतिको मृत्यु भएको हुँदा ऋण तिर्नुपर्ने दायित्व एकाघरकी श्रीमती विपक्षी बिन्दवा अहिरनीमा आएको हुँदा अपुताली मुद्दाको जरियाबाट निजको नाउँको सम्पत्तिको स्रोत हेरेर ऋण तिर्नुपर्ने दायित्वबाट निजलाई उन्मुक्ति दिन मिल्ने हुँदैन । तर, निजलाई अपुतालीबाट प्राप्त सम्पत्ति लिलाम गर्न नमिल्ने भनी फुकुवा गरिएका आदेशहरू त्रुटिपूर्ण हुँदा उत्प्रेषणको आदेशले बदर गरी मिति २०६९।०५।१९ मा भएको लिलामी मुचुल्काबमोजिम नै गर्नु गराउनु भनी विपक्षीहरूका नाउँमा परमादेशलगायत अन्य उपयुक्त आदेश जारी गरी पाउँ भन्ने निवेदन दावी रहेको देखिन्छ ।

निवेदक रामनारायण साह कानूबाट विपक्षी बिन्दवा अहिरनीका पतिले एकासगोलमा हुँदा ऋण लिए खाएको कुरामा कुनै विवाद देखिँदैन । निवेदक रामनारायण साह कानू र विपक्षी बिन्दवा अहिरनीका पति रामनारायण प्रसाद यादवबीच लेनदेन मुद्दा चली ऋण रकमको सावाँ ब्याज समेत निवेदकले भरी पाउने ठहरी सो फैसला अन्तिम भई बसेको देखिन्छ । फैसलाबमोजिम ऋण रकमको सावाँ ब्याज असूलउपर गर्ने क्रममा निवेदकले विपक्षी बिन्दवा अहिरनीको नाउँको जग्गा देखाई लिलाम गरी लिइएकोमा पतिको नाउँमा भएका अन्य जग्गा कित्ताहरूबाट ऋण असूलउपर नगरी माइतीतर्फबाट अपुताली पाएको आफूखूसी गर्न पाउने निजी सम्पत्तिबाट असूलउपर गर्न पाउने होइन भनी विपक्षी बिन्दवा अहिरनीले निवेदन गरेकोमा बारा जिल्ला अदालत र पुनरावेदन अदालत हेटौँडाबाट समेत विपक्षी बिन्दवा अहिरनीको आफ्नो निजी सम्पत्ति रहेको भनी लिलाम बदर गरी रोक्का फुकुवा गरेको देखिन्छ ।

निवेदक रामनारायण साह कानूले समेत उक्त लिलाम गरिएको सम्पत्ति विपक्षी बिन्दवा अहिरनीले अपुतालीबाट पाएको सम्पत्ति होइन भन्न सकेको देखिएन । मिति २०६९।५।१९ मा लिलाम भएको जग्गाहरू विपक्षी बिन्दवा अहिरनीको माइतीतर्फबाट अपुताली प्राप्त भई निजी आर्जनको सम्पत्ति रहेको देखिन्छ । त्यस्तो सम्पत्ति लोग्नेले खाएको ऋण रकममा लिलाम हुन नसक्ने भनी बारा जिल्ला अदालत र पुनरावेदन अदालत हेटौँडाबाट समेतका तह तहबाट निर्णय भएको देखिन्छ । प्रतिवादी रामनारायण यादवको नाउँमा अन्य सम्पत्ति रहेको अवस्थामा निवेदक रामनारायण साह कानूले लेनदेन मुद्दाबाट पाउने ठहरेको ऋणको सावाँ ब्याज रकम समेत विपक्षी बिन्दवा अहिरनीको निजी देखिएको सम्पत्तिबाटै पाउनु पर्ने भन्न मिल्दैन । निवेदकले लेनदेन मुद्दाबाट पाउने ठहरेको ऋणको साँवा ब्याज रकम असूलउपर गर्ने नमिल्ने भनी आदेश नभएको अवस्थामा निवेदकले विपक्षी बिन्दवा अहिरनीको निजी ठहर गरिएको सम्पत्ति बाहेक अन्य सम्पत्ति देखाई फैसला कार्यान्वयन गर्न सम्बन्धित जिल्ला अदालतमा गएको अवस्थामा सो फैसलाको

कार्यान्वयनतर्फ कानूनबमोजिम फैसला कार्यान्वयन हुने नै छ । लोग्नेले खाएको ऋणको असूलीको लागि पहिलो दायित्व श्रीमतीले माइती तर्फबाट पाएको अपुतालीको सम्पत्तिमा हुन सक्दैन ।

बिन्दवा अहिरनीले पहिले दिएका निवेदनहरूबाट फुकुवा हुन नसकेकोमा तेस्रो पटक फुकुवा गरियो भन्ने निवेदन कथन रहेको छ । निवेदनमा पक्षले जुन प्रश्न उठाएको हुन्छ सो प्रश्नमै सीमित रही अदालतले निर्णय गर्ने हो । निवेदन लेखाइअनुसार नै बिन्दवा अहिरनीको पहिलो मिति २०६८।१।२२ को निवेदन साथ दाखिला भएको प्रमाणमा जग्गा उल्लेख नभएको कारणले फुकुवा नभएको देखिन्छ । दोस्रो निवेदनमा ऋणीका नाउँको जग्गा देखाउन नसकेको भनिएको कुरा रिट निवेदनमै उल्लेख छ । त्यसपछि सर्वोच्च अदालतको फैसलाबाट नै बिन्दवा अहिरनीले माइती तर्फबाट अपुताली पाएका जग्गाहरूको फेहरिस्त तथा सोही फैसलाका आधारमा मालपोत कार्यालयको दाखिल खारेज निर्णय हेरी हाल चुनौती दिइएको निर्णय भएको छ । नवीन प्रश्न र नयाँ प्रमाणका आधारमा उपयुक्त आदेश गर्न अदालत सक्षम छ ।

अतः माथि विवेचित आधार र कारणबाट रिट निवेदनको मागदावी औचित्यहीन देखिएबाट विपक्षीहरूबाट कारण देखाउ आदेशसमेत जारी गरिरहनु पर्ने अवस्था नदेखिँदा प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ठहर्छ । प्रस्तुत रिट निवेदनको दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार गरी बुझाई दिनु ।

न्यायाधीश

इजलाश अधिकृत(शाखा अधिकृत):- यज्ञप्रसाद आचार्य

कम्प्युटर टाइप:- चन्द्रा तिमल्सेना

इति संवत् २०७० साल भाद्र १८ गते रोज ३ शुभम्।